

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
кафедри музичного мистецтва та хореографії
Сбітневої Людмили Миколаївни
на дисертацію Караманова Олексія Владиславовича
«Теорія і практика педагогічної діяльності музеїв в сучасному
освітньому просторі України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Сучасний стан національної системи освіти та реалії розвитку українського суспільства вимагають пильної уваги до питань духовного розвитку підростаючого покоління, потребують осмислення та вироблення стратегії розвитку, що буде відповідати вимогам, закладеним у державній концепції розвитку освіти України, стрижнем якої є розвивальна, культурологічна домінанта.

Серед духовних цінностей особливого значення набувають у XXI ст. естетичні цінності і мистецтво, які сприяють формуванню художньо-естетичної культури особистості, розширюють горизонти світосприйняття та світобачення, створюють образи естетичної та художньої картини світу. Звертаючись до історико-педагогічних скарбів України, ми знаходимо значні здобутки естетичного виховання, яке формувало художньо-естетичну культуру поколінь XX століття, було важливою умовою розвитку українського суспільства і педагогічної думки в країні.

На початку XXI століття відбуваються динамічні процеси в розвитку теорії естетичного виховання, розширюється й переосмислюється зміст багатьох традиційних категорій, триває пошук цілісних підходів до всебічного осмислення ролі естетичного в ціннісній організації людського досвіду. Але, на жаль, посилюється і вплив так званої «антихудожньої інформації» (феномен сучасної масової культури). Проблемою педагогічної науки на початку XXI століття постає посилення раціонального над почуттєвим, що збіднює внутрішній світ особистості, негативно впливає на світогляд, емоційно-почуттєву сферу, процеси смислотворення і ціннісні орієнтації

У зв'язку з цим актуалізується проблема здатності молоді людини орієнтуватися у сфері естетичних цінностей життя і культури, і це потребує особливої уваги в дослідженнях процесів художньої освіти й естетичного виховання засобами мистецтва.

Значна кількість сучасних досліджень у галузі освіти та педагогічної думки акцентують увагу на важливість інтеграції наукових знань, якими оволодівають студенти у процесі навчання у вищих навчальних закладах, та розуміння міждисциплінарного характеру їх взаємодії з різними дисциплінами. Суттєву допомогу при цьому можуть надавати музеї, здатні формувати цікаве й продуктивне середовище навчання, ефективно застосовувати сучасні дидактичні технології.

Культурна спадщина минулого зберігається у музейних експозиціях, збірках, колекціях. Музей є природним простором для проведення змін в освіті засобами культури і виступає співорганізатором закладів освіти на шляху організації ефективного навчального середовища, формування в учнів та студентів емоційно-ціннісного ставлення до знань. В цьому процесі проведення різних форм музейної комунікації, організація музейної практики й підготовка майбутнього вчителя, здатного до подолання традиційного мислення, моделювання навчального середовища музейної педагогіки для підвищення рівня засвоєння та інтеграції знань з різних галузей діяльності людини.

Музеї виступають потужним та дійовим засобом розширення сучасного освітнього простору через зразки матеріальної та духовної культури, залучення молодого покоління до загальнолюдських та національних цінностей.

Відомо, що музейна педагогіка є своєрідною посередницькою діяльністю, що забезпечує зв'язок між музеями, їх колекціями та відвідувачами. Її можна інтерпретувати, зокрема, як теорію та відображення процесу комунікації в музеї, а також розуміти як загальне визначення для

реалізації різноманітних посередницьких і освітніх завдань, пов'язаних з організацією роботи відвідувачів.

В умовах новітніх перетворень у вітчизняній системі освіти неабияке значення має звернення дослідників до ідей та положень музейної педагогіки, яка сприяє збагаченню теорії та удосконаленню практики виховання, освіти та навчання. “Критична маса” вивчення феномену музейної педагогіки у вітчизняному науковому просторі досягла такого рівня, що об’єктивно виникає потреба у проведенні перших узагальнюючих досліджень. Це зумовлює актуальність рецензованого дослідження, яке у межах п’яти логічно узгоджених розділів вивчає особливості педагогічної діяльності музейних закладів в сучасному освітньому просторі України, акцентуючи увагу на пошук нових форм взаємодії освіти та культури.

Дисертаційне дослідження О. В. Караманова присвячене педагогічній діяльності музеїв та музейній педагогіці, міждисциплінарній галузі знань, яка вивчає особливості організації та проектування педагогічної діяльності у просторі музею.

Караманов О. В. неухильно дотримувався вимог до викладу і оформлення дисертації, що дало змогу побудувати логічну структуру дослідження, висвітлити як теоретичні, так і практичні аспекти представленої проблеми. У дослідженні ґрунтовно розкрито категоріально-понятійний апарат у контексті освітніх інтеграційних процесів та представлено психолого-педагогічні засади діяльності музеїв в освітньому просторі України.

У першому розділі «Філософсько-методологічні засади педагогічної діяльності музеїв» представлено аналіз педагогічної діяльності музеїв в історичній ретроспективі. Позитивним є те, що в даному розділі проаналізовані особливості організації музейно-педагогічної діяльності в Україні.

Наголошено, що музейна педагогіка є відносно молодого галуззю педагогічної науки. Дисертантом здійснено аналіз процесу виникнення та

поширення музеїв в різних країнах, особливості створення музейних експонатів. Автор приходить до висновків, що з того ж часу зароджувалася і музейно-педагогічна думка. Аналіз джерел дозволив Караманову О. В. прийти до висновків, що вже з XVII ст. в Італії почали практикуватися публічні покази творів мистецтва і вже у ті часи під час демонстрування художніх творів почали користуватися певними прийомами показу (с.49).

Аналіз джерел дозволив Караманову О. В. стверджувати, що вже наприкінці XIX - на початку XX століття остаточно складається концепція художнього музею, як найкращої форми збереження культурного досвіду людства.

Автор звертається до традиційної співпраці музеїв і закладів освіти, які існували у 70-80 роках минулого століття, що з часом зумовлювали однотипність та шаблонність такої взаємодії. Наголошується, що в кінці XX століття йшов активний пошук нових форм взаємодії музеїв та освіти. Поступово прийшло розуміння того, що музей має бути місцем добровільного відвідування, де заняття повинно проводитися з максимальним урахуванням навчально-пізнавальних інтересів.

У другому розділі «Теоретико-методичні основи педагогічної діяльності сучасних музеїв» здійснено аналіз дидактичних засад педагогічної діяльності музеїв, досліджено стратегії та моделі педагогічної діяльності в музейному просторі та організаційно-методичні форми педагогічної діяльності музеїв.

У третьому розділі «Особливості взаємодії музеїв із закладами освіти України» дисертантом досліджено особливості організації музейно-педагогічної взаємодії з освітнім середовищем школи, організація педагогічної діяльності музеїв у взаємодії із закладами вищої освіти та педагогічна діяльність музеїв у взаємодії із закладами позашкільної освіти.

У четвертому розділі «Напрями педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України» автор розглядає музеї як центри

актуалізації та реконструкції культурної спадщини, музеї як осередки науково-дослідницької, творчої діяльності учнів та студентів, досліджує діяльність музеїв у системі організації туризму, дозвілля й рекреації учнівської та студентської молоді.

Важливою характеристикою 90-х років Караманов Олексій Владиславович вважає процес повернення до загальнолюдських цінностей у духовному житті українців та їх осмислення, поступове накопичення й узагальнення наукових і мистецьких надбань, усвідомлення необхідності глибоких соціокультурних перетворень заради збереження українського народу та його культури.

У п'ятому розділі «Перспективи розвитку педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України» дисертантом обґрунтовується теоретична модель організації педагогічної діяльності у просторі музею, розглядаються проблеми інституціоналізації педагогічної діяльності музеїв, аналізуються сучасні інформаційні та медіа-технології в організації педагогічної діяльності музеї та міждисциплінарні музейно-педагогічні програми і проекти як чинник інтеграції освіти і культури в музейному просторі.

Узагальнюючи аналіз розділів дисертації, зазначимо, що безперечною заслугою дисертанта є створення та обґрунтування авторської теоретичної моделі педагогічної діяльності музеїв та конструкторів музейних занять, які не лише віддзеркалюють прикладні розробки, а й мають універсальний характер щодо можливостей свого застосування у музеях різного типу й профілю.

Робота завершується розгорнутими й структурованими висновками, що відповідають поставленим завданням, є послідовними та відображають усі аспекти проведеного наукового пошуку.

Автор доречно наголошує на важливості використання засобів музейної педагогіки в освітньому просторі України у контексті наближення до сучасних світових освітніх практик та на необхідності сучасної

інтерпретації музейної педагогіки в українських реаліях, наукового обґрунтування її актуальних практик, що масово з'являються у вітчизняних музеях. У цьому сенсі заслугою здобувача можна вважати виокремлення відповідних тематичних зон музейного простору; детальний аналіз відповідної музейно-педагогічної термінології; показ розмаїття, контроверсійності підходів і трактувань чинників формування музейної педагогіки, що засвідчує відкритість вітчизняного науково-педагогічного простору, який еволюціонує у загальносвітовому руслі; визначення стану і перспектив дослідження різних аспектів педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України.

Обґрунтованість наукових положень, їх достовірність та новизна дисертаційного дослідження О. В. Караманова зумовлені логікою викладу матеріалу та акцентуванням уваги на важливості комплексного вивчення музейної педагогіки (детальне визначення понятійного апарату та джерельної бази), аналізі найважливіших напрямків досліджень музейної педагогіки вітчизняними та зарубіжними вченими, оцінці особливостей еволюції теоретичних та практичних аспектів досліджень педагогічної діяльності музеїв в Україні.

Беззаперечними перевагами дисертаційної роботи можна визнати наступне:

1. Чітко визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження, а також широка апробація його матеріалів на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, симпозіумах, конгресах, круглих столах.

2. Значна інформаційна й практично орієнтована насиченість дослідження, що повноцінно віддзеркалюється у змісті дисертації, відповідних розділах та висновках.

3. Міждисциплінарний, багатоаспектний, прикладний та поліфункціональний характер дисертаційного дослідження, результати якого

можна використати у наукових працях проблемного, синтетичного та узагальнюючого характеру.

4. Широка практична значущість дослідження, зумовлена невід'ємною єдністю теорії і практики педагогічної діяльності музейних закладів, що підтверджується розробленими нормативними та вибірковими педагогічними курсами, програмами, музейними заходами на рівні університету, коледжу та загальноосвітньої школи.

5. Визначення сучасних напрямів педагогічної діяльності музеїв в освітньому просторі України

Високий рівень дисертаційної роботи, осмисленість її завдань та ґрунтовність проведеного дослідження забезпечує ґрунтовна джерельна база дослідження, яка охоплює 673 позиції. Обсяг проведеної пошукової роботи, глибина аналізу різноманітних джерел засвідчують достовірність отриманих автором результатів дисертації та вірогідність її наукових висновків та рекомендацій.

Наукова новизна одержаних результатів імпонує визначенням та обґрунтуванням особливостей педагогічної діяльності музеїв в історичній ретроспективі та визначенням етапів їх розвитку; теоретичних засад педагогічної діяльності музеїв різного профілю в сучасному освітньому просторі України; впливу освітнього середовища музею на ефективність навчально-виховного процесу у контексті аналізу сучасних музейно-педагогічних технологій, практичного значення універсальних тематичних зон музейного простору як своєрідних його маркерів та ключових елементів для формування музейного середовища навчання; теоретико-методичних аспектів музейних занять для учнів та студентів з відповідними підходами для осмислення їх значення на засадах інтерактивності як основи педагогічної діяльності в музейному просторі тощо.

Зазначене підтверджує й розроблені дисертантом авторські спецкурси для студентів Львівського національного університету «Основи музейної педагогіки», «Культурно-освітня діяльність музеїв», «Педагогіка та

соціологія туризму», «Музей, освіта і нематеріальна культурна спадщина», «Педагогічні аспекти вивчення історичної пам'яті», а також комплекс дисциплін для забезпечення викладання у межах розробленої у співавторстві освітньої програми зі спеціальності 027 «Музеєзнавство, пам'яткознавство» для студентів-бакалаврів Педагогічного фахового коледжу Львівського національного університету імені Івана Франка.

Підкреслимо також і той очевидний факт, що результати опанованого дослідження знайшли широке публічне висвітлення: Карамановим Олексієм Владиславовичем опубліковано 63 наукові і навчально-методичні праці, з яких: 1 монографія, 4 навчально-методичних посібники, 24 статті у наукових фахових виданнях України, 11 – у виданнях зарубіжних виданнях, 23 публікації в інших виданнях. Публікації автора відображають основний зміст та положення дисертації. Особливої уваги заслуговують розроблені О. Карамановим навчальні посібники «Основи музейної педагогіки», «Школа і музей: працюємо разом», які містять цінний практичний матеріал для організації музейних занять у загальноосвітній школі та закладі вищої освіти.

Результати дослідження апробовані дисертантом на конференціях різного рівня (міжнародних, всеукраїнських, регіональних).

Зміст автореферату дисертанта відповідає змісту дисертаційного дослідження у сенсі повноти викладу матеріалу дисертації в опублікованих працях, чіткості й конкретності висновків дослідження.

Високо оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Караманова Олексія Владиславовича, вважаємо за доцільне висловити такі зауваження, а саме:

1. У першому параграфі «Педагогічна діяльність музеїв в історичній ретроспективі», на наш погляд, автору слід було б надати ширшу інформацію про розвиток освітніх і виховних функцій колекцій та музеїв в епоху Просвітництва. Адже саме в епоху Просвітництва розпочався процес вивчення речових пам'яток Античності та Середньовіччя, поширювалося

професійне середовище колекціонерів, відкривалися музеї як у великих містах, так і в провінції.

2. У дисертації спостерігаються деякі неточності щодо інтерпретації понять «музейна педагогіка», «музейна комунікація», «культурно-освітня діяльність музею» тощо. Аналізуючи різні підходи та оцінки зазначених понять вітчизняними та зарубіжними дослідниками, автор міг би більш чітко висловити та обґрунтувати свою позицію щодо їх тлумачення у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі.

3. Розглядаючи психолого-педагогічні засади музейної педагогіки, дисертант наводить приклади методів, серед яких важливими виступають «метод створення ігрових ситуацій», «спостереження», «анкетування», Вважаємо, що слід було б розкрити і сутність таких методів, як «створення емоційних ситуацій на заняттях», «стимулювання творчої діяльності» та інші.

4. Діяльність відомого вченого О. І. Бурова вплинула та всю систему естетичного виховання в країні. На жаль, ми не знайшли посилань на його роботи, в яких ХХ ст. розроблялися теоретичні основи естетичного і художнього виховання підростаючого покоління.

5. Загалом, слід було б надати матеріалу дослідження більш проблемного характеру – уникаючи енциклопедичного матеріалу, слід більше порівнювати, узагальнювати, проводити аналогії, визначати тенденції для різних явищ, подій, фактів.

6. Вважаємо, що доцільним було б автору дисертації надати характеристику особистості музейного педагога та розкрити багатофункціональність його музейно-педагогічної діяльності.

Висловлені зауваження, однак, не знижують наукової цінності та значення проведеного дисертантом обсягу роботи у теоретичному й практичному вимірах і його висвітлення в дисертаційній праці, авторефераті та в публікаціях.

Отже, дисертація Караманова Олексія Владиславовича «Теорія і практика педагогічної діяльності музеїв в сучасному освітньому просторі України», є самостійним, завершеним дослідженням актуальної проблеми, що становить теоретичний інтерес і має практичне значення. Дослідження відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів» до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (зі змінами 19.08.2015 року, Постанова Кабінету Міністрів України № 656), а її автор Караманов О. В. заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук,
професор кафедри
музичного мистецтва та хореографії,
Інституту культури та мистецтв
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

Л. М. Сбітнева